

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för utbildningsvetenskap

Värdegrund i bilderböcker?

Värdeförmedling med fokus på förskolans demokratiska värderingar

Emelie Hättander

2015

Examensarbete, Grundnivå (yrkesexamen), 15 hp
Didaktik
Förskolläroprogrammet

Handledare: Elisabeth Björklund
Examinator: Christina Gustafsson

Hättander, E. (2015). *Värdegrund i bilderböcker? Värdeförmedling med fokus på förskolans demokratiska värderingar*. Examensarbete i didaktik. Förskolläraryrket. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Sammanfattning

Bilderboken är ett vanligt förekommande föremål i förskolan. Syftet för denna undersökning var att analysera vilka demokratiska värderingar som kan urskiljas i fyra populära bilderböcker. Urvalet baseras på Barnens biblioteks Bokjurys omröstning av de mest populära bilderböckerna som publicerades 2014. De värderingar som fokuseras vid analysen är omsorg om och hänsyn till andra, rättigheter och skyldigheter samt solidaritet med andra. Förutom att urskilja förmedlade värderingar och budskap söks svar på hur förskollärare och andra verksamma inom förskolan kan använda sig av bilderböcker som pedagogiskt verktyg samt hur böckerna förhåller sig till aktuell läroplan och värdegrund för förskolan.

Resultatet visar att flera olika värden blir synliga i bilderböckerna dock kan de framställas på olika sätt, positivt eller negativt. Genom att möjliggöra för samtal och reflektion mellan barnen med stöd av läraren kan dessa värden som enligt läroplan och barnkonvention anses viktiga förankras och konkretiseras i vardagen. Under gynnsamma förhållanden kan detta leda till utveckling av barnets förmåga till kritiskt tänkande och förberedande till att bli aktiva samhällsmedborgare.

Nyckelord: Bilderböcker, Demokrati, Moral, Värdegrund

Innehåll

1 Inledning.....	1
2 Teoretisk bakgrund	3
2.1 Förskolans värdegrund	3
2.2 Värdegrunden – en social konstruktion	5
2.2.1 Värdering av värden	6
2.2.2 Deliberativa samtal – en väg till demokratisk utveckling.....	7
2.2.3 Den sociala kontexten påverkar värderingarna.....	8
2.3 Moralisk utveckling hos små barn genom intersubjektivitet	9
2.4 Värdeförmedling genom bilderböcker	11
3 Syfte	13
3.1 Frågeställningar.....	13
4 Metod.....	14
4.1 Definition av bilderbok.....	14
4.2 Förtydligande av de för analysen utvalda värderingarna	15
Barnkonventionen.....	15
Omsorg och hänsyn.....	15
Rättigheter och skyldigheter.....	15
Solidaritet	16
4.3 Urval	16
4.3.1 Barnens biblioteks bokjury.....	17
4.3.2 Analysmaterial	17
4.4 Analysmetod	19
4.4.1 Textanalys	19
4.4.2 Analysfrågor.....	20
4.4.3 Bearbetning av analysmaterial	21
5 Resultat	22
5.1 Hamstern är borta	22
5.2 Mamma Mu simmar	24
5.3 Bockarna Bruse kommer igen	27
5.4 Alla tittar på Alfred	29

6 Diskussion.....	32
6.1 Metoddiskussion -----	32
6.2 Resultatdiskussion -----	33
Referenser	37

1 Inledning

Bilderboken har en central roll i förskolan. Vanligen samlas barngruppen tillsammans med en pedagog för en högläsningstund som en vardaglig rutin i verksamheten (Simonsson, 2004).

I *Läroplan för förskolan, Lpfö 98* (Skolverket, 2010) finns följande formulering: ”En viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (s. 4). I läroplanen framhålls även vikten av att värderingarna görs tydliga i förskolans dagliga verksamhet, liksom att konkreta upplevelser gör att barn lättare kan tillägna sig etiska värden och normer.

Simonsson (2004) menar att böcker länge har varit ett viktigt redskap för att förmedla information och kunskap till andra människor. Vidare poängterar hon att det ofta är förskolläraren som har den yttersta makten att bestämma vilka böcker som ska läsas och således vilka värden som bör förmedlas. Simonssons undersökning visar att bilderboken kan ses som ett verktyg vid socialt samspel och därmed ett sätt för barn att uppleva världen och skaffa sig erfarenheter.

Under de senaste åren har barnböckernas förmedlade budskap varit ett hett ämne på såväl tidningarnas debatt- och kultursidor som på sociala medier. Ett exempel är statsvetaren Sherlot Jonssons (2012) debattartikel i Svenska Dagbladet. Jonsson problematiserar barnbokens förmedlade budskap och hur vi med våra skilda erfarenheter tolkar dessa budskap olika, i detta fall riktades fokus främst mot rasism. Detta väckte mitt intresse för att undersöka vilka värderingar som finns i några populära bilderböcker då dessa är ett vanligt inslag i förskolebarnens vardag.

Barn utvecklar tidigt en förmåga att tolka andras reaktioner och känslor. Genom det sociala samspelet vinner barnet kunskap och erfarenhet om hur de egna handlingarna påverkar andra människor (Johansson, 2008). Lärare i skola och förskola såväl som barnens familjer spelar roll för barnens moraliska utveckling och vid förmedlandet av moraliska värden. Läraren bör låta barnet erfara konkreta exempel på och reflektera

kring olika etiska och moraliska dilemman för att utveckla förmågan att resonera om värderingar och dess betydelser (Oktay, Ramazan och Sakin, 2010).

Barnkonventionen ställer krav på att de anslutna länderna följer de artiklar som finns presenterade i konventionsskriften. Liksom förskolans läroplan behandlar även barnkonventionen barnets rättigheter och de grundläggande demokratiska värden som ska genomsyra såväl samhället som förskolans verksamhet (UNICEF, 2009).

Med detta som bakgrund anser jag att det är relevant att undersöka vilka värderingar som bilderböckerna förmedlar till barnen som antingen läser eller lyssnar på böckerna och tar del av de värderingar och budskap som finns i dem.

2 Teoretisk bakgrund

Nedan redogörs för de olika teoretiska delarna som ligger till grund för analys och senare diskussion. Här belyser jag värdegrunden i förskolans läroplan och dess olika begrepp. Dessa begrepp används senare för att tolka de demokratiska värden som är grundläggande i såväl förskoleverksamheten som i det svenska samhället. Litteraturgenomgången som följer riktar fokus mot didaktiska frågor. Exempelvis behandlas varför de demokratiska värderingarna ges utrymme i förskolans verksamhet, vad som anses vara önskvärda egenskaper för barnen att utveckla samt hur det bör göras. Skolverket (2012) benämner dessa frågor som didaktiska grundfrågor som gör att innehåll och metod för lärandet kan bli synliga och problematiseras.

Sökning av artiklar har skett via databaser för vetenskapliga artiklar. Sökord som till exempel *childrens literature, moral education, moral development, reading in preschool, picture books, democratic values och democratic education* har använts vid sökningen. Vidare har bearbetade artiklars referenslistor utgjort grund för fortsatt sökande efter relevant litteratur.

2.1 Förskolans värdegrund

Läroplanen för förskolan (2010) betonar att förskolans verksamhet ska genomsyras av ett demokratiskt arbetssätt. Barnen ska få möjlighet tillägna sig ämneskunskaper såväl som kunskap om värden som i ett demokratiskt samhälle anses värdefulla. Thornberg (2004) problematiserar begreppet *värdegrundsarbete* och menar att värdegrunden kan uppfattas vara fast och oföränderlig utifrån formuleringarna i de svenska läroplanerna för förskola och skola (Skolverket, 2010, 2011). Vanligtvis används de engelska termerna *moral education, values education* och *character education*, i internationella sammanhang vid diskussion om normer, värderingar och moral. Thornberg (2004) anser att dessa ger en tydligare bild av vad som menas med begreppet värdegrund. I förhållande till de internationella begreppen blir det svenska uttrycket värdegrundsarbete abstrakt och intetsägande, därför föreslås istället begreppet värdepedagogik. Thornberg menar att begreppet är lämpligt då det väver in flera andra begrepp som tillåter diskussion och uppmuntrar till fortsatt utveckling och

meningsskapande för att öka och befästa förståelsen av dessa värden och normer hos barnen.

Thornberg och Oğuz, (2013) menar att begreppet *values education* kan beskrivas som värdeförmedling kopplat till moraliska frågor. Värden förmedlas och synliggörs genom diskussion där barnen får ta del av moraliska dilemman och tillsammans reflektera kring dessa. Förmedling av värden kan ske genom planerad undervisning. Läraren bör vara medveten om att norm- och värdeförmedling sker under en ständigt pågående process vid både formella och informella tillfällen i vardagen. Värdegrunden ska genomsyra hela verksamheten. Begreppet kan även beskrivas som de principer som ligger till grund för hur vi värderar mänskliga handlingar. En handling kan anses god och önskvärd men om den strider mot vad som anses vara norm i den kontext handlingen utförs i bedöms den vara icke acceptabel (Einarsdottir, Purola, Johansson, Broström, & Emilson, 2015).

Enligt Almerico (2014) kan begreppet *character education* förklaras som ett medvetet förmedlande av ett samhälles eller en grups grundläggande värderingar. Dessa syftar till att lära barnen att handla på ett sätt som av allmänheten anses gott. Almerico, liksom den svenska läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) betonar vikten av en helhetssyn på lärandet. Förmedling av värden ska inte ske vid isolerade lektionstillfällen utan bör synliggöras i hela verksamheten. Planerade såväl som spontana lärandetillfällen bör tas till vara. Almerico betonar att genom ett sådant lärande kan barnet ges möjlighet att ta del av andras erfarenheter och utveckla verktyg som underlättar vid beslutsfattande kring moraliska frågor och dilemman, Samtidigt främjas barnets förståelse för hur barnet som individ kan påverka andra människor positivt såväl som negativt genom sina handlingar.

Utifrån ovanstående redogörelse kan utläsas att termerna *values education* och *moral education* således hör ihop och kompletterar varandra i sökandet efter värdegrundsbegreppets innebörd. Båda handlar om moraliskt lärande, det handlar om hur människor bör handla och agera i olika situationer samt hur man kan arbeta med värdegrundsfrågor tillsammans med barn. Thornberg (2004) anser att det är angeläget att samla alla värdegrundsbegrepp och benämna det värdepedagogik, det vill säga hur man arbetar med värdegrundsfrågor för att tydliggöra begrepps innebörden.

Även Skolverket (2010, 2013) betonar vikten av att se värdegrunden som ett medvetet förhållningssätt. Det går inte att förmedla värden endast genom planerade tillfällen utan värdegrundsförmedlingen ska genomsyra och prägla hela verksamheten. Då lärare gör sig själva medvetna om vilka värden de förmedlar och förstärker i verksamheten skapas ett förhållningssätt som kan gynna barnens förståelse kring de värden som anses viktiga inom såväl förskoleverksamheten som samhället. Skolverket (2012) betonar att värderingar och normer skapas i den sociala kontext individen befinner sig i. De didaktiska frågorna som problematiserar lärandet blir då viktiga för att utvärdera metoden för arbetssättet och det innehåll som förmedlas. Thornberg (2008) påpekar i likhet med Skolverket att en viss form av värdeförmedling ständigt är pågående i förskolans och skolans verksamhet. Det handlar om ett förhållningssätt som lärarna bör sträva efter att hålla levande, lärarna ger medvetet eller omedvetet uttryck för vad som anses vara ett önskvärt beteende, moraliskt rätt eller fel.

Sammanfattningsvis kan sägas att det råder enighet kring vikten av att förmedla demokratiska värden och betydelsen av att det är en ständigt pågående process. Lärarna bör vara medvetna om vilka grundegenskaper de värdesätter hos barnen och vilka signaler de sänder ut rörande dessa. Värdegrundens normer och värden bör förankras genom konkreta upplevelser och reflektion för att öka barnens förståelse för dess innebörd.

2.2 Värdegrunden – en social konstruktion

Enligt Skolverkets (2000) fördjupningsstudie riktas fokus mot värdegrunden i förskolans läroplan. Betoningen ligger på de demokratiska värderingar som bland annat behandlar människors rättigheter, lika värde, solidaritet med och tolerans mot andra. Dessa värden är grundläggande för demokratin och är enligt Skolverket (2000) fasta och kan kopplas till etik såväl som moral, varav den sistnämnda är föränderlig beroende på i vilken social kontext den konstitueras. Den etiska aspekten däremot beskrivs som övergripande och mindre påverkingsbar av mindre samhällsförändringar.

I kommande stycken redogörs för begrepp samt teorier kring hur värderingar skapas genom socialt samspel.

2.2.1 Värdering av värden

Normer och värderingar skapas i mötet mellan människor då de utbyter någon form av kommunikativ handling. I samspel med andra människor skapas meningsfulla relationer. Dessa är en grund för att skapa förståelse mellan människor och möjligheterna till deltagande i kommunikationen och konkretiseringen av värdegrunden främjas (Skolverket, 2000).

Värderingar är beroende av social kontext, Lindahl (2005) menar att värdet som de olika demokratiska värderingarna tilldelas präglar undervisningen. Den sociala kontexten påverkar vilka egenskaper och grundläggande beteenden som anses vara värda att förstärka. Värdena rangordnas efter huruvida de ses som goda och önskvärda respektive mindre önskvärda eller till och med oönskade i ett demokratiskt samhälle. De handlingar som anses goda och önskvärda lyfts fram medan andra tonas ned. I likhet med Lindahl (2005) menar Thornberg (2006) att värden och normer är knutna till den rådande samhällssynen. Värden och normer styr vilket beteende och vilka handlingar som anses vara socialt godtagbara i olika sammanhang. Individens uppfattning om vilka handlingar som är rätt eller fel skapas i det sociala samspelet. Oktay, Ramazan och Sakin (2010) menar att genom sociala interaktioner kan individen ta del av andras åsikter. Genom att tolka den andra personens reaktion på en handling utvecklas förmågan att avgöra vad som är acceptabelt enligt rådande normer.

Sammanfattningsvis innebär ett normkritiskt arbetssätt att man granskar och synliggör normerna. Genom att öka medvetenheten kring de normer som finns inom den lilla gruppen i förskolan såväl som i samhället i stort kan man arbeta för att motverka att dessa normer ger fördelar för vissa grupper samtidigt som det skapar negativa förhållanden för andra. Det normkritiska arbetssättet syftar förutom att föra fram normerna i ljuset till att motverka skapandet av ett klimat där vissa grupper åsidosätts och missgynnas då de anses bryta mot normen. Dock bör poängteras att vissa normer inte är av ondo utan tvärtom till nytta för interaktionen då förståelse för vad som anses vara ett accepterat beteende kan underlätta vid socialt samspel.

2.2.2 Deliberativa samtal – en väg till demokratisk utveckling

Barn bör enligt Baker (2013) förberedas att vara aktiva deltagare i demokratiska processer och fostras till kritiskt tänkande individer redan tidigt i livet. Förmedlande av värderingar som anses vara grundläggande bör ske genom diskussion och upplevda händelser för att möjliggöra barnens förståelse för andra människors rättigheter. Då utvecklas förmågan att avsiktligt handla på ett sådant sätt att det ger positiva effekter för medmänniskorna såväl som samhället i stort, något som även beskrivs av Skolverket (2010) i förskolans läroplan. En förutsättning för demokrati är kommunikationen mellan människor och även för att barnen ska utvecklas till aktiva samhällsmedborgare (Skolverket, 2000). Englund (2000) menar att det deliberativa samtalet karaktäriseras av att olika perspektiv möts i diskussion där parterna argumenterar för sin sak samt visar respekt och tolerans och lyssnar på den andres åsikter. Dessutom finns en strävan att enas i gällande fråga, till exempel kring dilemman som rör olika värderingar. Även Tholin och Jansen (2012) beskriver samtalet som en viktig del i utvecklandet av demokratisk förståelse. I dialog mellan lärare och barn kan barnet uppleva att reflektionerna blir bedömda eller värderade, vilket kan hämma barnets vilja att uttrycka sina åsikter till förmån för att ge det svar som de tror att läraren anser vara rätt. För att barnen ska uppleva diskussionerna som meningsfulla och vara aktiva deltagare i dessa behöver de få möjlighet att identifiera sig med den situation eller det dilemma som behandlas i samtalet.

Flera författare (exempelvis: Englund, 2000; Lindahl, 2005; Skolverket, 2000, 2013) menar att förståelse för demokrati tillägnas mest effektivt genom att uppleva och erfara aktiviteter med koppling till demokratiska principer. Genom att barnet tillåts tänka kritiskt, ifrågasätta och reflektera över beslut och handlingar som rör den egna personens livssituation främjas självständigheten. Barnet kan tillägna sig redskap som är grundläggande för deltagandet i såväl sociala som demokratiska sammanhang.

En metod för att inleda det deliberativa samtalet kan vara upprepad läsning av samma bok med efterföljande diskussion om innehållet vilket Tal och Segal – Drori (2015) har utfört studier kring. Detta arbetssätt kan användas för att fördjupa barnets självständiga, kritiska tänkande och förmågan att dra mer välgrundade slutsatser och öka förståelsen för innehållet såväl som för andras tankar och åsikter, att närma sig andras perspektiv.

2.2.3 Den sociala kontexten påverkar värderingarna

Språket är enligt Tal och Segal – Drori (2015) ett verktyg för demokratiska processer. Genom att reflektera tillsammans synliggörs hur den kulturella och sociala kontexten påverkar individens värderingar och hur vi resonerar kring olika frågor. Våra erfarenheter påverkar vårt sätt att tänka.

Den sociala kontextens betydelse utvecklas närmare av Hawkins (2014) som menar att barn influeras av de normer och värderingar som finns i deras omedelbara omvärld. Barnet bär sedan med sig dessa till andra sociala arenor, till exempel förskolan. Även Johansson (2009) beskriver hur individens värderingar varierar beroende av situation och i vilken fas personen befinner sig i livet. Utifrån sina tidigare erfarenheter om vad som värderas vara viktiga sociala regler kan barnet utveckla fördomar som kan bli synliga när barnet möter människor som handlar på ett sätt som strider mot barnets uppfattning av rätt och fel.

Vidare argument för den sociala kontextens påverkan kan urskiljas i Sommer (2005) som belyser att det bör tas hänsyn till den kultur och det samhälle som barnet befinner sig i. I samspel med andra skapas mening och möjligheter att utveckla sociala förmågor och ta del av de koder som styr i olika sociala sammanhang. Barnet måste ständigt läsa av omgivningen och bilda sig en uppfattning om den. Baserat på sina tidigare erfarenheter bedömer barnet vad som anses vara ett lämpligt kommunikations- och handlingsbeteende beroende av situation och sammanhang.

I likhet med flera författare (exempelvis Hawkins, 2014; Sommer, 2005; Tal & Segal – Drori, 2015) poängterar Skolverket (2013) att varje individs utveckling ska främjas samtidigt som hänsyn måste tas till att vi lever i en social gemenskap som påverkar den enskilde individen. Normer och värderingar skapas i mötet med andra och påverkas av lärare och barns tidigare erfarenheter. Våra tolkningar och hur vi värderar olika handlingar grundar sig i hur vi i övrigt ser på världen och i vilket sammanhang vi befinner oss,

Sammanfattningsvis kan värdegrunden ses som en social konstruktion som är beroende av den kontext den skapas i. Tydliggöras bör att en individ kan tillhöra olika sociala kontexter. De personer som möts och samspelar inom den specifika kontexten tolkar

varandras reaktioner utifrån sina tidigare erfarenheter, dessa ligger sedan till grund för vilka normer och värden som anses vara värdefulla.

2.3 Moralisk utveckling hos små barn genom intersubjektivitet

Etiska och moraliska värden förmedlas enligt Thornberg (2008) genom två olika modeller. Den traditionella modellen består av direkt kunskapsöverföring från lärare till elev. Den andra varianten är ett konstruktivistiskt perspektiv där elevernas meningsskapande är huvudsakligt fokus, där värden förankras genom resonerande reflekterande diskussioner kring olika moraliska och etiska dilemman.

En av förutsättningarna för moralisk utveckling är enligt Thornberg (2008) liksom Oktay, Ramazan och Sakin (2010) att individen lever i ett demokratiskt samhälle där medborgarna har rätt till att fritt uttrycka sina åsikter. Utan möjligheter att få ta del av flera olika perspektiv och åsikter kan inte heller förmågan till kritiskt tänkande utvecklas. Genom kritiskt tänkande kan barnet självständigt skapa sig en uppfattning om rätt och fel. Det bör betonas att den vuxne är en förebild för barnen och behöver vara medveten om att förmedling av normer och värden ständigt pågår i alla former av socialt samspel.

Moralisk utveckling och empatisk förmåga hör enligt Johansson (2008, 2009) nära ihop. När barnet utför olika handlingar behöver hen kunna förstå hur dessa handlingar påverkar andra. Hänsyn till medmänniskors behov är grundläggande för att utveckla ett moraliskt tänkande. Genom att uppfatta andras reaktion av en handling kan barnet närma sig den andres perspektiv. Barnets förmåga att tolka sina medmänniskors reaktioner och handla därefter. Johansson menar att när barnet till exempel tröstar en ledsen kamrat visar det på att de bryr sig om och tar ansvar för varandras välbefinnande. Vid denna form av intersubjektivitet är barnen delvis beroende av varandra. Den andres känslouttryck påverkar barnet och drivkraften att trösta, att hjälpa den ledsna kamraten kan förklaras ur två perspektiv. Antingen vill man bli av med den egna obehagskänslan som kan uppstå då den andras känslouttryck påverkar den egna personen negativt men det kan också finnas ett icke-egocentriskt uppsåt för handlingen. Barnet kan välja att

trösta för att minska den andra personens lidande. När barnet kan närma sig den andres perspektiv visar det på stor empatisk förmåga.

Omsorgsbegreppet i förskolans läroplan kan tolkas ur två vinklar. Den ena berör barnets primära behov medan den andra fokuserar på barnets utveckling och lärande. Dessa bör dock inte tolkas fristående från varandra då de primära behoven måste tillfredsställas för att utveckling och lärande ska främjas. Enligt Einarsdottir et al. (2015) innefattar omsorgsbegreppet också barnets rätt att uppleva omsorg såväl som att utveckla förmåga att utöva omsorg gentemot andra. Almerico (2014) belyser att omsorg dessutom innebär att man utför en hjälpsam handling utan att förvänta sig något tillbaka, den andre personens välbefinnande är drivkraften.

Både Baker (2013) och Almerico (2014) betonar att barn som tidigt ges möjlighet att utveckla kritiskt tänkande kan ta ett större ansvar för sitt eget och andras välbefinnande. Genom att kunna koppla sina handlingar till hur de påverkar andra i sin direkta närhet såväl som i ett större samhällssammanhang utvecklas social kompetens. Den sociala kompetensen ligger till grund för att levandegöra och upprätthålla de demokratiska värdena. Empati och omtänksamhet hör nära samman. Att kunna tolka andras känslor och knyta dem till egna upplevelser såväl som att närma sig den andres perspektiv och situation främjar barnets förståelse för hur de egna handlingarna påverkar andra positivt respektive negativt.

Sammanfattningsvis blir det tydligt utifrån ovanstående avsnitt att samspelet mellan barn – barn och barn – vuxen är av vikt för barnets moraliska utveckling och empatiska förmåga. Barnet utvecklar sin emotionella kompetens och görs samtidigt uppmärksam på att medmänniskor kan uttrycka åsikter som skiljer sig från det egna perspektivet. Genom att samspela med andra och vara aktiva deltagare i diskussioner och reflekterande samtal vidgas barnets tankevärld. Det kritiska tänkandet utvecklas vilket medför att barnet kan ta större ansvar för sin egen och andras livssituation.

2.4 Värdeförmedling genom bilderböcker

I en australiensisk studie (Hawkins, 2014) användes bilderböcker för att belysa olika dilemman som barnen fick reflektera över tillsammans med sina lärare. Genom ett sådant arbetssätt menar Hawkins att barnen ges möjlighet att relatera till karaktärerna i boken. Samtidigt kan lärarna skapa sig en uppfattning om hur barnen tolkar olika dilemman och hur deras förståelse för olika demokratiska värden och andra människors rättigheter fungerar.

Tal och Segal - Drori (2015) betonar att språkliga kompetenser är nyckeln till det sociala samspelet och främjar barnens aktiva deltagande som samhällsmedborgare. Genom att upprepade gånger läsa samma bok för barn, att låta dem reflektera över innehållet tillsammans med lärare och andra barn, skapas mening kring bokens budskap och värderingar. Tal och Segal – Drori menar att när barnet deltar i diskussion med kamraterna främjas dess språkliga såväl som emotionella utveckling då barnet utmanas till att närma sig andras perspektiv. Barnets erfarenheter byggs på vid upprepad läsning av samma bok och barnet använder sina erfarenheter från tidigare tillfällen för att fördjupa sin förståelse och kan då tolka bokens innehåll ur flera olika vinklar.

Almerico (2014) menar att litteratur som riktar sig till barn kan och bör användas som verktyg vid förmedlande av värden i förskolans verksamhet. Genom litteraturen ges barnen möjlighet att identifiera sig med olika karaktärer och de dilemman och situationer de ställs inför. Simonsson (2004) menar dock att när läraren använder sig av bilderböcker som hjälpmedel för en medveten förmedling av för samhället viktiga värderingar besitter hen makt över vilka värden som kommer förmedlas till barnen då hon menar att läraren många gånger är ansvarig för urvalet av böcker.

Sammanfattningsvis kan bilderböcker vara en källa till diskussion och kan användas vid förmedling av samhällets värderingar. Lärarens medvetenhet om böckernas budskap såväl som de egna åsikterna är av stor vikt då värdeförmedling ständigt pågår. Diskussion och reflektion kring värderingarna är betydande för att förankra de grundläggande värderingarna hos barnet.

Utifrån litteraturgenomgången framkommer att demokratiska värderingar förmedlas i alla vardagliga aktiviteter och relationer barnet deltar i. Då bilderböcker är ett vanligt förekommande pedagogiskt verktyg är det viktigt att synliggöra vilka värderingar och budskap som sänds ut i dessa. De didaktiska implikationer som blir synliga i litteraturgenomgången är lärarens medvetenhet om hur värden förmedlas samt vikten av att lärarens gör tydliga didaktiska val vid sin undervisning och för att främja barnens lärande. Vidare behandlas olika modeller och metoder för hur läraren kan förmedla värden genom diskussion och reflektion vilket också det kan kopplas till det didaktiska området.

3 Syfte

Syftet är att genom analys undersöka vilka värderingar som förmedlas i fyra utvalda bilderböcker. Analysen görs utifrån ett värdegrundsperspektiv med betoning på de demokratiska värderingarna som beskrivs i både *Läroplanen för förskolan* (Skolverket, 2010) och *Barnkonventionen* (UNICEF, 2009).

I flertalet undersökningar kring barnlitteraturens värderingar riktas fokus mot genusfrågor. Därför har min intention med denna undersökning varit att lyfta fram och synliggöra andra värden som kan urskiljas med utgångspunkt i förskolans värdegrund.

3.1 Frågeställningar

Följande frågor har formulerats för att tydliggöra syftet för undersökningen:

- Vilka värderingar kan urskiljas i bilderböcker, på vilket sätt gestaltas dessa värden?
- Hur förhåller sig de förmedlade värderingarna till värdegrunden i förskolans läroplan och barnkonventionen?
- Hur kan bilderböcker användas som värdeförmedling i förskolan, och hur bör läraren förhålla sig till dessa?

Analysen syftar till att undersöka hur värderingar kopplade till omsorg om och hänsyn, alla människors lika värde, rättigheter och skyldigheter, samt solidaritet mot andra människor uttrycks i de utvalda bilderböckerna.

4 Metod

Vid bearbetningen av bilderböckernas förmedlade värderingar har metoden textanalys använts. Stukát (2011) menar att textanalys bland annat kan innebära att analysera en text med fokus på utvalda områden vilket är fallet i denna undersökning. Vidare kan undersökningen sägas vara av semiotisk karaktär då analysen gäller bilderböcker där text och bild kompletterar varandra och ger en helhet åt bokens innehåll. I likhet med Stukát menar Bergström och Boréus (2012) att all textanalys oavsett metod innefattar en tolkning. Våra erfarenheter och vår förståelse av omvärlden påverkar tolkningen av texten till viss del oavsett analysmetod eller bakomliggande teorier för det fokuserade analysområdet. Textanalysen förklaras och diskuteras närmare i senare stycke (se 4.3.1).

I denna undersökning är syftet som tidigare beskrivits att analysera fyra utvalda bilderböcker utifrån tre av de grundläggande demokratiska värden som beskrivs i den svenska förskolans värdegrund i läroplanen. I detta avsnitt redogörs för definitionen av begreppet bilderbok och förtydligande av de utvalda demokratiska värderingarna som ligger till grund för analysen. Här beskrivs även hur urvalet av bilderböcker gått till (även hänvisat till som analysmaterial) samt en presentation av dess innehåll.

4.1 Definition av bilderbok

Enligt Werkmäster (u.å) definieras begreppet bilderbok som en bok i vilken text och bild är minst lika viktiga. Boken riktar sig mot barn i förskoleåldern. Även Rhedin (1992) definierar bilderboken som en kombination av text och bild som tillsammans förmedlar en berättelse.

Bilderboken kan enligt Simonsson (2004) ses som ett pedagogiskt verktyg och återfinns ofta i förskolan. Innehållet är vanligtvis av skönlitterär karaktär och riktar sig mot barn i förskoleåldern. Text och bild kompletterar varandra i syfte att förmedla innehållet och förstärka handlingen.

Valet att använda just bilderböcker som analysmaterial kommer sig av att de som betonas ovan riktar sig mot förskolebarn.

4.2 Förtydligande av de för analysen utvalda värderingarna

Nedan förklaras de utvalda värderingarna utifrån värdegrunden i förskolans läroplan, barnkonventionen samt tidigare forskning.

Barnkonventionen

Konventionsstaterna har vid undertecknandet av FN:s konvention om barnets rättigheter bundit sig till att efterfölja de artiklar rörande barns rätt som deklarerats i konventionsskriften. Barnkonventionens artiklar behandlar bland annat att de beslut som fattas rörande barnet ska göras med barnets bästa i åtanke, barnets lika värde och rättigheter betonas. Vidare deklarerats alla barns rätt till liv och utveckling samt rätten att uttrycka sina åsikter och få dessa respekterade (UNICEF, 2009).

Omsorg och hänsyn

Till begreppen omsorg och hänsyn kopplas i detta arbete även empati. Läroplanen säger att ”Verksamheten ska präglas av omsorg om individens välbefinnande och utveckling (Skolverket, 2010, s.4).

Formuleringen tyder på att omsorg om välbefinnande och utveckling betraktas som ett värde av stor betydelse. Redan i tidig ålder uppfattar barn varandras känslor och kan identifiera sig med dem men också närma sig den andres perspektiv. Utifrån den tolkning som görs av uppvisad känsla kan barnet utföra en handling för att trösta en ledsen kamrat. Barn drivs av en vilja att omgivningen ska vara tillfreds, både av egoistiska skäl då andras känslouttryck påverkar den egna personen men också för att de bryr sig om den andres välbefinnande vilket betonas av Almerico (2014) och Johansson (2008, 2009) såväl som Simonsson (2004).

Rättigheter och skyldigheter

Dessa värden ska enligt läroplanens värdegrund synliggöras i verksamheten, de egna rättigheterna såväl som andras ska lyftas fram (Skolverket, 2010). Lindahl (2005) skriver att i ett demokratiskt samhälle har medborgarna rättigheter. Rättigheterna består bland annat i att varje människa har rätt att bli hörd, sedd och tillåtas vara delaktig i demokratiska processer med möjlighet att påverka sina egna och andras livsvillkor. Med

rättigheter följer också skyldigheter, bland annat att aktivt medverka för att upprätthålla och värna om de demokratiska värderingarna som kännetecknar ett demokratiskt samhälle.

Solidaritet

Nära kopplat till omsorg och hänsyn finns begreppet solidaritet. I förskolans läroplan skriver Skolverket (2010) följande formulering för att belysa vikten av solidaritet ”Förskolan ska ta till vara och utveckla barnens förmåga till ansvarskänsla och social handlingsberedskap så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs” (s. 4).

Vidare betonas vikten av att barnens medkänsla och förmåga till inlevelse i andras situation ska uppmuntras och stärkas. Även förmåga till respekt och öppenhet för skilda uppfattningar ska uppmuntras i verksamheten, solidaritet kan uttryckas i form av ansvarstagande för sina egna handlingar och andras välbefinnande. Även Johansson (2009) menar att solidaritet innebär att individen har förmåga att ta ansvar för andra människor såväl som sin omvärld.

Englund (2000) menar som förklarats ovan (se 2.2.2), att genom deliberativa samtal kan barnen få ta del av andras åsikter. Det deliberativa samtalet kännetecknas enligt Englund av en strävan att enas i olika frågor. Samtalet sker med respekt och tolerans för den andres åsikt och argumenten bemöts på samma sakliga vis.

4.3 Urval

Svenska barnboksinstitutets statistik för utgivning av barn och ungdomsböcker visar att 1860 böcker gavs ut i Sverige år 2014.

Av dessa var 312 svenska och 245 översatta förstaupplagor av bilderböcker (<http://www.sbi.kb.se/sv/Utgivning-och-statistik/Bokprovning/Statistik/Utgivningen-2011/>). Statistiken visar således att det finns ett brett utbud av bilderböcker för såväl förskolor som privatpersoner. Urvalet av böcker att använda i denna studie är baserat på resultatet från Barnens biblioteks Bokjury 2014 (<http://www.barnensbibliotek.se>).

Fokus för detta arbete är som tidigare förklarat demokratiska värderingar. Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) liksom flera författare (exempelvis Baker, 2013; Hawkins, 2014; Lindahl, 2005) betonar vikten av att barn får uppleva och erfara demokratiska arbetssätt och processer. Då Barnens biblioteks bokjury ger barn och unga möjligheten att rösta fram ovan nämnda topplista motiveras beslutet att använda de framröstade böckerna som underlag för studiens analys.

4.3.1 Barnens biblioteks bokjury

Barnens bibliotek är en reklamfri internetsida som riktar sig till barn med syftet att uppmuntra läsande och att hjälpa barn att hitta böcker. Barnens bibliotek finansieras av Statens kulturråd och Kultur i Väst (<http://www.barnensbibliotek.se>).

I Bokjuryn röstar barn och unga fram vilka böcker de anser är årets bästa, röstningen sker genom att barnet skapar ett eget login på hemsidan. Alternativt kan lärare samla ihop barnens röster och lägga in dem i röstsystemet eller skicka röstsedlarna via post. Vid röstning anges alltid ålder på de röstande. Utifrån den publicerade listan över de framröstade tio mest populära bilderböckerna utgivna 2014 har jag valt att analysera de fyra som hamnade i topp. Dessa redogörs för i under nästa rubrik.

4.3.2 Analysmaterial

De böcker som har analyserats är utgivna år 2014, tre av böckerna är skrivna av svenska författare, den fjärde, *Bockarna Bruse kommer igen*, är översatt från norska av Pija Lindenbaum. I likhet med *Mamma Mu simmar*, handlar *Bockarna Bruse kommer igen* om karaktärer som figurerar i andra bilderböcker eller sagor för barn. De två andra, *Hamstern är borta!* och *Alla tittar på Alfred* är utan koppling till andra tidigare verk. Nedan följer korta redogörelser för de analyserade böckerna.

Hamstern är borta!

Författare: Andreas Palmaer

Illustratör: Ingela P Arrhenius

Elliot bor hos sin mamma en vecka och hos sin pappa den andra. Hemma hos mamma har Elliot en hamster som heter Stoffe. En vecka när Elliot bor hos sin pappa sköter

hans mamma om hamstern som vanligt. Den sista dagen, bara några timmar innan Elliot kommer glömmet hon att stänga buren och går till affären. När mamma kommer hem igen är buren tom! Hon letar efter Stoffe men han är borta. Mamma försöker locka fram hamstern, hon oroar sig för vad Elliot ska säga, kanske vill han bara bo hos pappa nu? Strax innan Elliot ska komma springer mamma till djuraffären, hon visar en bild på Stoffe och berättar att hon vill ha en likadan hamster. När Elliot kommer hem känner han inte riktigt igen Stoffe. Han är tjockare, han gillar inte samma mat som han brukar och han gör inte som vanligt. Elliot börjar leta efter den riktiga hamstern, han förstår att något är fel. Elliot blir arg på mamma när han hittar den riktiga Stoffe, mamma förklarar men Elliot är inte redo att förlåta. Hamstrarna får en ny, större bur och mamma har lovat att alltid stänga buren. Elliot har numera två hamstrar som han gillar lika mycket. (Palmaer, 2014).

Mamma Mu simmar

Författare: Jujja Wieslander

Illustratör: Sven Nordqvist

Boken handlar om Mamma Mu som bor på en bondgård tillsammans med andra kor och bondens familj. I *Mamma Mu simmar* beger sig Mamma Mu och en flicka vid namn Lina till badhuset. Mamma Mu berättar för sin kompis Kråkan att hon vill ta simmärken varpå Kråkan deklarerar att kor inte bör vistas i badhus. Mamma Mu och Lina leker i badhusets bassänger och kon tar ett simmärke. Väl hemma på gården visar hon Kråkan märket varpå Kråkan blir ledsen. Mamma Mu och Lina ordnar ett eget märke som Kråkan kan ta – Flygfisken. Kråkan klarar provet och får sitt märke. På sista sidan i boken finns följande citat: ”Alla kan inte simma. En del kan bara flyga. Men de kan ta märke ändå” (Wieslander, 2014).

Bockarna Bruse kommer igen

Författare: Bjørn F. Rørvik

Illustratör: Gry Moursund

Boken är en fristående fortsättning på den klassiska folksagan om Bockarna Bruse. Rørvik har förlagt handlingen till Bockarnas semester då de beslutat sig för att ta sig till

fäbon. Dilemmat är dock att de måste ta sig över en bro under vilken det bor ett troll. Väl framme vid bron upptäcker de att trollet är borta och att fäbon är stängd. På hemvägen stannar de vid en bensinmack där de får veta att trollet bor på ett äldreboende i närheten varpå de bestämmer sig för att besöka honom. På ålderdomshemmet visar det sig att trollet ställt till med bekymmer för personalen och övriga boende. Trollet har satt sig under ett bord som han låtsas är en bro, de tre bockarna går över en efter en och till sist stängas trollet iväg. Han snubblar, ramlar på en rullvagn och flyger ut genom ett fönster. Bockarna blir hyllade och det blir åter lugnt på äldreboendet (Rørvik, 2014).

Alla tittar på Alfred

Författare: Johan Unenge

Illustratör: Maria Nilsson Thore

Alfred är en pojke som bor med sin mamma och pappa. När någon tittar på Alfred krymper han. Kompisarna på förskolan tittar, tanten i affären tittar och säger hej, till och med hunden på hundmatspaketet tittar på honom från hyllan i matbutiken. På släktkalaset tittar både vuxna och barn, men vid fikabordet händer något, Alfred rapar. Nu tittar alla i rummet på honom, Alfred krymper och krymper ända tills alla släktingar börjar skratta. Plötsligt skrattar Alfred också, och slutar krympa, han börjar växa och blir större. På förskolan nästa dag upptäcker han att han inte längre kan gömma sig, han är för stor för att sitta med vid bordet, plötsligt pruttar Alfred och kompisarna skrattar, varpå Alfred växer ännu mer. Plötsligt tar Alfred mycket plats på förskolan. Kompisarna flyr upp i ett träd för att Alfred tar för mycket plats. Hemma får han inte plats i sängen längre. Bokens författare (Unenge 2014), skriver på bokens baksida: ”Vad händer när man blir så stor att inga andra längre får plats?”

4.4 Analysmetod

I detta avsnitt redogörs för den metod som ligger till grund för analyserna av de fyra bilderböckerna.

4.4.1 Textanalys

Bergström och Boréus (2012) menar att all analys av text innefattar tolkningar. Text innehåller budskap och genom tolkning görs textens innehåll begriplig. Enligt Rhedin

(1992) kännetecknas bilderboken av att text och bild kompletterar eller förstärker varandra. Att välja att analysera antingen text eller bild och utesluta det ena eller andra skulle därmed riskera att exkludera stora delar av bokens handling. Därför är bilderböckerna analyserade med hjälp av en semiotisk analys, vilket Stukát (2011) förklarar innebär att analysen görs med hänsyn till både text och bild då dessa har betydelse för innehållet. Även Bryman (2011) beskriver semiotik som ett komplement till den analysform som endast fokuserar på det skrivna ordet. Semiotiken används, menar Bryman, för att urskilja de dolda budskapen som finns i skriven text, till exempel genom bilder och tecken.

Enligt Björkvall (2012) kan texter som kompletteras eller förstärks av illustrationer kan benämnas med begreppet visuella texter. Språket en viktig del av textanalys men den visuella aspekten av analysen, är central för förståelsen av helheten. Sparrman (2006) menar att man genom att tolka bild och text kan få tre olika betydelser beroende på om de läses var för sig eller som en helhet. Även Bergström och Boréus (2012) skriver att genom bearbetning av textens olika delar var för sig kan texten som helhet sedan förstås i ett större sammanhang.

I bilderboken tillkommer ytterligare en aspekt att ta hänsyn till, bilden är även den viktig att tolka för att se budskapets helhet. Dessutom kan tolkarens egna kulturella och upplevda erfarenheter inte bortses ifrån vid textanalys, även förförståelse för vissa uttryck och tecken påverkar hur en text eller bild tolkas.

4.4.2 Analysfrågor

Nedan presenteras de frågor som formulerats som stöd under analysen för att urskilja hur de olika värderingarna förmedlas i bilderböckerna.

- Hur uttrycker bokens karaktärer omsorg om och hänsyn?
- Vilka rättigheter och skyldigheter betonas i böckerna?
- Hur lyfts de fram och hur förhåller sig karaktärerna till allas lika värde, hur uttrycks detta?
- På vilket sätt kan solidaritet urskiljas i karaktärernas handlingar?

4.4.3 Bearbetning av analysmaterial

För att få en överblick av böckernas handling har jag läst böckerna en i taget för att sedan fördjupa mig i handling och bild. Då syftet varit att undersöka vilka värden som förmedlas har jag använt mig av analysfrågorna som presenterats i föregående avsnitt (se 4.3.2).

5 Resultat

Tre frågor formulerades för att tydliggöra undersökningen syfte. Dessa var: Vilka värderingar kan urskiljas i bilderböcker? Hur förhåller sig de förmedlade värderingarna till värdegrunden i förskolans läroplan och barnkonventionen? Hur kan bilderböcker användas som värdeförmedling i förskolan, och hur bör läraren förhålla sig till dessa? De två första frågorna söker svar genom analyserna som kommer redogöras nedan, den tredje frågeställningen kommer behandlas i resultatdiskussionen (se. 6.2).

Nedan följer resultatet från analyserna av de fyra bilderböckerna. I analysen fokuseras på de valda värderingarna som presenterats tidigare. Analyserna redogörs i separata stycken, varje bilderbok tilldelas ett eget avsnitt. Vid analysen har hänsyn tagits till såväl bild som text och de båda ses en helhet som kompletterar varandra för att öka förståelsen för handlingen.

5.1 Hamstern är borta

Elliot bor växelvis hos föräldrarna. Enligt *Barnkonventionen* (2009) har barnet rätt till båda sina föräldrar och föräldrarna är gemensamt ansvariga för barnets utveckling. Betonas gör också att barnets bästa ska komma i första hand. Barnets rättigheter synliggörs utifrån dessa artiklar genom att föräldrarna delar på ansvaret för sonen. Trots skilda boenden kan detta tolkas vara ett uttryck för barnets rätt till båda föräldrarna samt att de har barnets bästa i åtanke.

Palmaer (2014) beskriver hur pojken Elliot tar hand om sin hamster Stoffe. Hans sätt att hantera djuret beskrivs som omhändertagande då han på en av bilderna håller Stoffe i handen och beskrivs i texten lägga ner honom försiktigt. Elliot har dessutom skrivit en lista med hamsterns skötselråd för att mamman ska kunna ta hand om honom under veckan som Elliot är hos sin pappa. Detta och den ovan beskrivna försiktigheten med hamstern kan tyda på det som Johansson (2008) menar vara barnets vilja att främja den andres välbefinnande. Vidare kan barnets ansvarstagande kopplas till solidaritetsbegreppet i läroplanens värdegrund. Hamstern bor i en bur, av den anledningen är djuret att se som utsatt i sammanhanget. I förhållande till de

porträtterade människorna, upplevs hamstern som en svagare individ då han är starkt beroende av att någon annan tillgodoser hans grundläggande behov (Skolverket, 2010). Listan som Elliot ger sin mamma kan tyda på att han känner ansvar för Stoffes välbefinnande, behov samt rätt till omsorg. Likaväl kan listan ses som en åtgärd för att säkerställa Stoffes omsorg och välbefinnande samt vara ett stöd för mammans trygghet. Med hjälp av listan vet hon hur djuret ska hanteras. Samtidigt kan den bidra till Elliots egna välbefinnande under tiden han är åtskild från hamstern. Genom listan med skötselråd kan han känna lugn i att lämna över ansvaret, det vill säga, det kan finnas omsorgsmotiv men också egoistiska skäl för att författa listan (Simonsson, 2004; Johansson, 2008). Även i läroplanen för förskolan betonar Skolverket (2010) att förmågan att uttrycka omsorg gentemot andra människor bör anses vara en viktig egenskap.

När hamstern försvinner beskrivs mamman som orolig, både för hamsterns välbefinnande såväl som för hur Elliot ska känna och reagera när han får veta vad som hänt. Detta uttrycks genom att hon på flera sätt försöker locka fram hamstern samt att hon uttrycker rädsla och oro för att Elliot inte kommer att förlåta henne och av den anledningen kommer att välja att bo hos sin pappa. Även detta kan tolkas vara ett uttryck för omsorg, dels för sonens välbefinnande men också för egen räkning – hon vill inte förlora relationen till sin son. Genom mammans uttryckta oro för att sonen kan tänkas välja en annan boendeform visar det på att han har ett val att besluta att han endast ska bo hos pappan. Det kan tyda på att föräldrarna respekterar sonens åsikter och hans rätt göra sin röst hörd och utöva inflytande över sin livssituation (Johansson, 2008,2009; UNICEF, 2009).

Mamman beger sig till djuraffären för att köpa en likadan hamster för att dölja det faktum att hon tappat bort den första. Hennes handling kan utifrån läroplanens värdegrund och Johanssons omsorgsdefinition tolkas som bristande respekt för den andres känslor samt att det strider mot barnets rätt att ta del av information (Johansson, 2008; Skolverket, 2010; UNICEF, 2009). Thornberg (2008) och flera andra (exempelvis Johansson, 2008; Oktay, Ramazan & Sakin 2010) betonar vikten av den vuxne som förebild i barnets moraliska utveckling. Eftersom normer och värden skapas i samspel

med andra kan mammans försök att dölja sitt misstag att lämna burdörren öppen, skicka signaler till barnet att lögn är en socialt accepterad handling.

Elliot börjar efter ett tag misstänka att något är fel med den nya hamstern eftersom den inte längre uppfyller de förväntningar Elliot har på dess egenskaper och kunskap. Han ifrågasätter detta inför mamman som avfärdar hans reflektion. Utifrån läroplanen för förskolan ska barn ges stöd och uppmuntran till att dela med sig av tankar och reflektioner, det är inte fallet i boken (Skolverket, 2010).

Tolerans, eller snarare bristande tolerans, kan urskiljas då Elliot anser att hamstern inte längre uppvisar samma kännetecknande egenskaper som tidigare. Elliots agerande kan tolkas som en reaktion då hamstern inte längre följer de normer och värderingar som Elliot och Stoffe har konstruerat genom sin sociala relation. Elliot har tränat Stoffe till ett önskvärt beteende vilket kan tolkas som ett förstärkande av önskvärda beteenden (Lindahl, 2005; Thornberg 2008). Dock kan en förändrad attityd gentemot hamstern urskiljas i bokens avslutande del då hamstern får ett namn, vilket också är en av rättigheterna som deklarerats i barnkonventionen (UNICEF, 2009). Att Elliott accepterar den nya hamstern trots de brister han anser att den har kan tolkas som ett uttryck för tolerans och respekt för olikheter. Den sociala kontexten har förändrats då nya relationer har skapats och de tidigare normerna har synliggjorts (Oktay, Ramazan & Sakin, 2010; Skolverket, 2000, 2010, 2013; Thornberg 2006).

Sammanfattningsvis blir flera värden från förskolans läroplans värdegrund och barnkonventionen synliga i boken. Omsorg om och hänsyn för andra gestaltas genom både Elliots och mammans handlingar, handlingarnas motiv beskrivs både ur ett egocentriskt perspektiv såväl som omsorg om den andres välbefinnande som drivkraft. Allas lika värde, rättigheter och rätt till egenvärde behandlas i boken samt respekt och tolerans för olikheter kan urskiljas.

5.2 Mamma Mu simmar

Kråkan tydliggör sin bestämda uppfattning om kor som vill ta simmärken och åka i rör i badhus. Han menar att kor inte kan eller ska göra sådant. Mamma Mu kommenterar inte hans uttalande. Därmed kan hennes reaktion, eller avsaknad av sådan, tolkas som att

hon låter Kråkan ha sin åsikt. Däremot verkar hon inte lägga någon större vikt vid hans uttalande eftersom hon ändå beger sig till badhuset. Här kan således sägas att Kråkans rätt att ha en åsikt och uttrycka den synliggörs (Skolverket, 2010; UNICEF, 2009). Sitt ställningstagande att kor inte bör vara i badhuset och framför allt inte åka i rör motiverar Kråkan med att det finns risk att de fastnar. Detta kan tyda på omsorg från Kråkans sida, han är orolig för Mamma Mu och hennes välbefinnande (Johansson, 2008, 2009).

När Mamma Mu är i badhuset leker hon i bassängen tillsammans med bondens dotter Lina. I en situation hoppar Lina från en trampolin. Mamma Mu påpekar då att man kan dyka på olika sätt, hon dyker med bakbenen först. Detta kan utifrån läroplanen tolkas som ett uttryck att belysa lika värde och respekt för andra, rätten att delta på sina egna villkor (Skolverket, 2010).

Mamma Mu tar ett simmärke som hon visar upp för Kråkan samtidigt som hon berättar hur hon gått tillväga för att få märket. I situationen som följer beskrivs Kråkan som ledsen i både text och bild. När Mamma Mu uppfattar Kråkans känsla blir även hon ledsen. Förmågan att uppfatta andras känslor och närma sig deras perspektiv är enligt Johansson (2008) en central del av omsorgsförmågan och den moraliska utvecklingen. Genom att förstå andras känslouttryck och hur de egna handlingarna påverkar medmänniskorna utvecklas också en förmåga att ta ansvar för andras välbefinnande. Ansvarstagande för andras välbefinnande kan även beskrivas vara solidariskt. Anledningen till att Mamma Mu blir ledsen beskrivs i boken vara för att hon i ett tidigare skede haft föreställningen att Kråkan skulle bli glad över hennes prestation. Hennes känsla kan därför tänkas ge uttryck för den egna besvikelsen. Det visar på hur hon av olika anledningar blev påverkad av Kråkans känslouttryck vilket ytterligare tydliggör hur hennes förmåga att närma sig Kråkans perspektiv visar på empatisk förmåga.

Viljan att främja andras välbefinnande är en drivkraft i människans handlande (Almerico, 2014). Detta blir synligt i boken då Mamma Mu och bondens barn bestämmer sig för att muntra upp Kråkan genom att göra ett egetärke till honom. Han ska genomgå ett flygtest som de har anpassat efter kråkans villkor eftersom han varken kan eller vill simma får han istället flyga. Efter avklarad test belönas han med märket.

Ovanstående kan tolkas vara uttryck för omsorg, hänsyn och solidaritet. Barnen och Mamma Mu visar på omsorgsbeteende och solidaritet då de vill lyfta Kråkans styrkor och samtidigt som de respekterar och bekräftar hans känslor. Detta kan stärka hans känsla av egenvärde. Dock blir bokens budskap prestationsinriktat eftersom Kråkan blir belönad för sin bedrift, inte för sin egen person. De visar samtidigt hänsyn och respekt till att Kråkan har andra förutsättningar än de själva (Johansson, 2008, 2009; Skolverket, 2010).

Enligt Einarsdottir et al. (2015) kan omsorg ses ur två perspektiv, dels ur aspekten där den andres välbefinnande är fokus för en omsorgstagande handling men också ur det egocentriska perspektivet. Handlingen motiveras av att den egna personen har påverkats negativt av den andres känslouttryck. I detta fall visas det när Mamma Mu upplever både sorgsenhet och besvikelse då Kråkans bemötande inte uppfyller hennes förväntningar. Även Almerico (2014) menar att en definition av omsorg är att hjälpa någon, utan förväntningar att få något tillbaka. Utifrån bokens handling tolkar jag dock karaktärernas initiativ att skapa ett för Kråkan anpassat test samt tillhörande belöning som en i grunden osjälvisk handling då Kråkan är den karaktär som står i centrum och hans glädje och lycka som beskrivs.

Wieslander (2014) avslutar med citatet ”Alla kan inte simma. En del kan bara flyga. Men de kan ta märke ändå”.

Citatet leder till slutsatsen att författaren medvetet har valt ett budskap hon vill förmedla till läsarna, att alla individer är lika mycket värda och har rätt att delta med hänsyn taget till personens egna villkor.

Sammanfattningsvis förmedlar boken värderingar utifrån förskolans läroplan och barnkonventionen som innefattar omsorg och hänsyn, rättigheter och skyldigheter, solidaritet samt visar på allas lika värde. Genom handlingar utförda av karaktärerna visas omsorg om och solidaritet med varandra. Omsorg beskrivs på ett sätt som kan tolkas ha egocentriska motiv såväl som en drivkraft att främja den andres välbefinnande utan egen vinning. Vidare förmedlar boken budskapet allas lika värde och rättighet att delta på lika villkor.

5.3 Bockarna Bruse kommer igen

För att tolka boken behöver hänsyn tas till både bild och text för att öka förståelsen (Rhedin, 1992; Stukat, 2011). I boken som helhet, med både bild och text, förmedlas karaktärernas känslor, på bilderna varierar bockarnas ansiktsuttryck. Ord för att uttrycka känslor som benämns i texten är till exempel bekymrad och besviken. I övrigt förmedlas inte känslorna tydligt i enbart skriven text.

I bokens inledning diskuterar de tre bockarna hur de ska tillbringa semestern. Mellanbocken vill åka utomlands och får medhåll av den minsta, men den största bocken svarar att det är för dyrt. Rørvik (2014) belyser bockarnas ekonomiska livsvillkor. I läroplanen för förskolan framhålls vikten av att utveckla förståelse för andra människors livssituation och villkor (Skolverket, 2010). Artikel 31 i barnkonventionen deklarerar "... barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet" (UNICEF, 2009, s. 29). (UNICEF, 2009, s. 29). det kulturella och konstnärliga livet att det är för dyrt. I läroplanen för förskolan framhålls viken av årlder sa Genom att lyfta bockarnas ekonomiska situation och påtala att den begränsar deras möjligheter att resa utomlands kan det tolkas som ett sätt att uppmärksamma de olika livssituationer som kan finnas bland läsarna och därmed bidra till förståelse och respekt för andra människors levnadssätt.

Mellanbocken accepterar att följa med till fåbon för att fira semester på ett villkor - han ska vara med och stänga trollet. Uttalandet tyder på bristande empati från mellansbockens sida. Drivkraften att utföra handlingen grundar sig i att tillfredsställa ett eget behov på bekostnad av någon annans välbefinnande. Bockarna ger uttryck för att trollet är mindre värd än de själva då de anser sig ha rätt att skada honom för sitt eget nöjes skull.

När barn utvecklar moralisk förmåga och förmåga till empati tar de större ansvar för sina handlingar och kan förstå hur handlingen påverkar omgivningen, positivt eller negativt (Almerico, 2014; Einarsdottir et al., 2015; Johansson, 2008, 2009). Boken riskerar att sända ut budskapet att det är accepterat att skada någon annan till förmån för sitt eget nöje och välbefinnande. Mellanbockens vilja och iver att stänga trollet är ett

återkommande inslag i bokens handling. Han uttrycker bland annat en önskan om att åka till trollets äldreboende för att stånga honom där. Den största bocken protesterar mot detta uttalande och menar att trollet ska få vara ifred om han är sjuk. Hävdande av någon annans rättigheter tyder på moralisk förmåga (Johansson, 2009). Eftersom den största bocken försvarar trollets rätt till välbefinnande visar han på både solidaritet, empati och omsorg. Dock gör han det av anledningen att trollet är sjuk, trots att trollet har rätt till välbefinnande oavsett hälsostatus.

När ett barn upplever att en kamrat är ledsen kan barnet uppleva samma känsla genom att hen minns den egna känslan av ledsenhet från en tidigare situation. Att kunna se samband mellan sina egna känslor i nuet med händelser och känslotillstånd från tidigare upplevelser tyder det på empatisk förmåga (Baker, 2013; Hawkins, 2014; Johansson, 2008, 2009). Alla tre bockarna minns tillbaka till händelser som utspelat sig tidigare i deras liv. Exempelvis beskrivs hur de ler när de minns smaken av goda våfflor och att det var roligt att stånga trollet. De kopplar samman tidigare erfarenheter med de känslor som upplevdes i situationen.

Barn idag fostras i en individcentrerad kontext samtidigt som de behöver utveckla förmåga att ta ansvar och visa hänsyn för sin omvärld (Johansson, 2009). När trollet befinner sig på äldreboendet beskriver personalen att han ignorerar regler och gör som han själv behagar. Detta tyder på att trollet sätter sina egna behov och sin vilja framför andras välbefinnande. Trollet bryter mot äldreboendets regler och normer vilket visas när de boende förklarar att trollet både stjälar och förstör saker. En av bockarna menar att det inte är acceptabelt beteende. Dock menar personalen att trollet har rätt att behålla sin plats på äldreboendet på grund av hans höga ålder. I situationen upplevs trollets rättigheter bli högre värderade än de andra boendes rätt till välbefinnande och trygghet. Det kan tyda på en individfokuserad inställning, något som inte enbart berör trollet själv utan även personalen som måste följa sig efter de bestämmelser som finns. Bockarna stångar ut trollet från boendet och de blir hyllade som hjältar. Det kan urskiljas en viss tolerans för trollets beteende med hänvisning till hans ålder. Han är så gammal att han behöver stöd i sin vardag. Det kan tolkas vara ett uttryck för både omsorg om en individ och solidaritet med någon som anses svagare (Johansson, 2008; 2009; Skolverket, 2010). Genom att stånga trollet visar bockarna solidaritet mot de övriga individerna då

huvudsyftet är att hjälpa de boende på äldreboendet och främja deras välbefinnande. Handlingen kan dock samtidigt förstås som en egoistisk handling eftersom det tidigare i boken har beskrivits att det finns en stark vilja och drivkraft i att leta upp trollet för att stänga honom. Tanken om någon annans välbefinnande utan egen vinning kan därför förstås vara sekundär i situationen (Almerico, 2014; Einarsdottir et al., 2015; Johansson, 2008, 2009).

Sammanfattningsvis kan boken sägas behandla de värderingar som finns beskrivna i förskolans läroplan och barnkonventionen som rör begreppen omsorg och hänsyn, rättigheter och skyldigheter samt solidaritet. Boken ger uttryck för sådant som kan anses moraliskt rätt men också sådant som bryter mot normer och värderingar. Omsorgsbegreppet såväl som solidaritet visas mot både de som beskrivs som goda som onda genom att rättigheter och skyldigheter hävdas. Budskapet som sänds ut blir ibland tvetydligt eftersom karaktärerna ibland sätter sitt eget nöje framför någon annans välbefinnande. Dock skyddas välbefinnandet och omsorg visas genom att någon karaktär hänvisar till den utsatta personens rättigheter. Boken tar även upp en ekonomisk aspekt och visar därmed att det kan finnas skillnader i levnadssätt och livsvillkor.

5.4 Alla tittar på Alfred

Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barnet rätt att uttrycka sin åsikt (UNICEF, 2009). I boken beskriver Unenge (2014) en pojke som till en början inte vågar göra sin röst hörd. Dock tyder inte bokens handling på att Alfred medvetet berövas denna rättighet av någon av de andra karaktärerna. På förskolan har Alfred ett gömställe där han tillbringar den mesta tiden. I texten beskrivs att han ibland kan hålla sig från att kissa en hel dag, såväl som att han helst inte kommer fram ens när det är mat. Omsorgsbegreppet innebär att en person får sina grundläggande behov tillfredsställda såväl som att barnets utveckling och lärande främjas. Det kan också förklaras som en rättighet att få uppleva omsorg samt att utveckla förmåga att utöva omsorg om andra (Einarsdottir et al., 2015; Johansson 2008, 2009). Utifrån enbart texten tyder föregående beskrivning på bristande omsorg om pojken. Hans välbefinnande sätts inte i fokus eftersom hans primära behov inte tillgodoses (Skolverket, 2010). När texten analyseras

tillsammans med bilden blir dock tolkningen en annan. På bilden riktar pedagogen sin blick mot Alfred när han sitter i sitt gömställe. Detta kan tyda på att pedagogerna ser Alfred och att de respekterar hans vilja att inte delta i förskolans verksamhet tillsammans med de andra barnen. Almerico (2014) menar att moralisk utveckling innefattar att ta ansvar för sitt eget såväl som andras välbefinnande. Utifrån det påståendet kan situationen tolkas vara Alfreds sätt att ta ansvar för sitt eget välbefinnande då han hittat en strategi för att känna trygghet. Dock är budskapet i läroplanen för förskolan tydligt: förskolans personal ska se till barnens behov, alla barn har rätt till en lärorik, stimulerande och trygg miljö samt rätt att delta på sina egna villkor (Skolverket, 2010).

Alfreds känsla av egenvärde och självkänsla förstås i bokens början vara låg. Han krymper när någon tittar på honom eller tilltalar honom. När han sedan råkar rapa ljudligt på slätkalaset blir han plötsligt bekräftad genom släktingarnas skratt och han växer. Detta kan visa på att Alfred upplever att han har ett större värde när han utför någon form av handling som roar andra och inte för sig själv som person, vilket han har enligt läroplan och barnkonvention (Skolverket, 2010; UNICEF, 2009).

I samspel med andra utvecklas förmågan till omsorg samtidigt som de konkreta upplevelserna som barnen tar del av tillsammans ger mening till värderingarna. Genom att tolka andras reaktion kan barnet avgöra om en utförd handling påverkar omgivningen positivt eller negativt (Almerico, 2014; Baker, 2013; Johansson, 2008, 2009; Oktay, Ramazan & Sakin, 2010). I Alfreds fall förstår han omgivningens skratt som en positiv reaktion och han blir uppmuntrad av den. I texten på bokens baksida ställer författaren frågan vad som händer när någon tar för mycket plats. Det visar att boken har ett syfte och ett medvetet budskap att förmedla. På förskolan reagerar barnen först med glädje när Alfred gör roliga saker, när han sen tar mer och mer plats reagerar barnen istället med gråt och rädsla. Alfred uppmärksammar inte detta utan sätter sina behov och känslor före de andras (Johansson, 2008, 2009). Han tar inte ansvar för andras välbefinnande, han visar inte empati och solidaritet med de andra barnen. Kamraterna är att betrakta som utsatta i situationen eftersom Alfred är större och starkare och dessutom inte visar hänsyn till deras känslor och välbefinnande. Så småningom inser Alfred att hans handlingar medför negativa konsekvenser både för

honom själv och andra. Han upptäcker att han blir ensam, ingen mer än Alfred själv får plats. Denna insikt tyder på moralisk utveckling och förmåga till empati då han förstår sambandet mellan sina handlingar och medmänniskornas reaktion (Almerico, 2014; Baker, 2013; Johansson, 2008, 2009; Oktay, Ramazan & Sakin, 2010).

Avslutningsvis kan sägas att boken visar flera sidor av omsorg och hänsyn, rättigheter och skyldigheter och solidaritet och allas lika värde utifrån förskolans läroplan och barnkonventionen. Boken behandlar både omsorg och brist på densamma. Genom sina handlingar förstår Alfred att han liksom de andra har lika stor rätt att ta plats och hävda sina rättigheter. Han upptäcker att det sker på bekostnad av andras välbefinnande vilket ger negativa konsekvenser både för den egna personen och medmänniskorna. Läsaren får följa pojkens utveckling och ges möjlighet att förstå Alfreds känslor såväl som hans kamraters reaktion och känslor i de olika situationerna som beskrivs.

6 Diskussion

I det kommande avsnittets första del kommer analysmetoden att diskuteras och utvärderas. Sedan följer en sammanfattande diskussion där analyserna knyts ihop med den litteratur och forskning som presenterats under den teoretiska bakgrunden (se kap. 2).

6.1 Metoddiskussion

Metoden som har använts för analysen är textanalys där hänsyn tagits till både bild och text och där de båda har syftet att komplettera varandra och har ansetts lika väsentliga för handlingen. Som Bergström och Boréus (2012) betonar innefattar allt analys- och tolkningsarbete den tolkandes egna erfarenheter och uppfattning om världen. Detta kan inte bortses ifrån ens i de fall då analysen stöds av forskning och annan litteratur. Så är naturligtvis fallet även i detta examensarbete. Eftersom jag har valt ut några specifika områden som betonas och förstås som viktiga utifrån förskolans läroplans värdegrund samt barnkonventionen utelämnas säkerligen andra värderingar och budskap som hade synliggjorts med ett annat perspektiv än det för analysen aktuella.

Den teoretiska bakgrunden som legat till grund för analysen har till största del visat på resultat och slutsatser som överensstämmer med varandra. Den litteratur och forskning som redovisats i teorikapitlet har snarare kompletterat varandra och gett fördjupad förståelse för begrepp och perspektiv än ställts emot varandra. Eftersom de artiklar jag har funnit genom sökning i databaser har behandlat värderingar som finns deklarerade i barnkonventionen betonas de som viktiga och värdefulla i ett större sammanhang än den svenska förskolans läroplan. Kanske är det just därför det är svårt att komma över litteratur som kritiserar förmedling av just dessa värden. Dock påpekas av flera författare (exempelvis Thornberg, 2008; Simonsson, 2004) att lärarens uppfattning och åsikter påverkar de värderingar som förmedlas i förskola och skola samt att samhällets påverkan på vilka värden som ska förmedlas inte bör bortses från. Med det i åtanke kan den redovisade forskningen anses relevant för den gjorda analysen. Den utgår från

värdegrunden i förskolans läroplan där värderingar som omsorg och hänsyn om andra, synliggörande och upprätthållande av egna och andras rättigheter och skyldigheter samt solidaritet benämns som viktiga att förmedla till medborgarna i ett demokratiskt samhälle.

6.2 Resultatdiskussion

Resultatet av de fyra analyserade böckerna visar att författarna (Palmer, 2014; Rørvik, 2014; Unenge, 2014; Wieslander, 2014) använder olika tillvägagångssätt för att belysa värderingar och moraliska frågor. Handlingar som kan kopplas samman med omsorg kan urskiljas genom handlingar där någon visar förmåga till omsorg. Karaktärer hjälper andra eller bidrar på annat sätt till en individs välbefinnande men motsatsen förekommer också. Rørvik (2014) beskriver i *Bockarna Bruse kommer igen*, flera situationer då en karaktär vill skada en annan person, där drivkraften motiveras av denna vilja. Unenge (2014) gestaltar en pojke som till en början inte vågar ta plats till att sedan låta karaktären förändras till den totala motsatsen där varken hänsyn tas till andra eller solidaritet visas. Rättigheter och skyldigheter kan också urskiljas i de analyserade böckerna. Med hänvisning till barnkonventionen har rättigheter som åsikts- och yttrandefrihet samt allas lika värde och rättigheter kunnat synliggöras.

Skyldigheterna har framförallt kunnat kopplas till det moraliska ansvaret och förmågan till omsorg och att påverka andras välbefinnande till det positiva. Även solidaritetsbegreppet har knutits till hur karaktärernas handlingar har påverkat medmänniskornas välbefinnande. Detta kan utifrån tidigare forskning (till exempel Almerico, 2014; Johansson 2008, 2009; Oktay, Ramazan och Sakin, 2010) förstås som en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. En omsorgshandling som bidrar till någon annans välbefinnande ger uttryck för empatisk förmåga. Det visar också på förmåga att tolka en individs reaktion och avläsa en känsla som inte är självupplevd i stunden vilket tyder på moralisk utveckling. När ett barn kan närma sig någon annans perspektiv, när de kan acceptera och respektera att andra individers åsikter och uppfattningar som framkommer i diskussioner, situationer och värderingar kan skilja sig åt läggs grund för den demokratiska förståelsen. Det är början till att utvecklas till en

aktiv och ansvarstagande medborgare (Almerico, 2014; Baker, 2013; Johansson 2008, 2009).

Simonsson (2004) betonar att läraren har den övergripande beslutsmakten när det gäller att förmedla värden genom bilderböcker. Flera med henne (exempelvis Almerico, 2014; Hawkins, 2014; Tal & Segal – Drori, 2015) framhåller vikten av medvetenhet kring vilka värderingar bilderboken förmedlar. Thornberg (2006, 2008) menar dock att värderingar ständigt förmedlas i vår vardag oavsett om vi är medvetna om det eller inte. Poängteras bör dock att läroplanen för förskolan (2010) lämnar tolkningsutrymme.

Uttryck för solidaritet med och omsorg för sina medmänniskor kan ses i handlingar av olika slag, beroende på hur man definierar begreppet och vilken innebörd det har i den aktuella sociala kontexten. Exempelvis menar Einarsdottir et al. (2015) att omsorg kan uttryckas vid tillgodoseende av individens grundläggande behov för överlevnad, såväl som att bidra till den andres välbefinnande av egoistiska skäl. En handling kan dessutom utföras med motivet att få en annan människas känslouttryck att upphöra eftersom den påverkar det egna välbefinnandet negativt.

Flera författare (Lindahl, 2014; Sommer, 2005; Thornberg, 2006, 2008) belyser den sociala kontextens betydelse för värdeförmedling och barns ökade förståelse för det demokratiska samhällets grunder.

Som tidigare har redogjorts för stödjer tidigare genomförda undersökningar (Almerico, 2014; Hawkins, 2014; Tal & Segal – Drori, 2015) användandet av bilderböckerna som underlag för reflekterande samtal. Dessa samtal anses gynna den moraliska utvecklingen och barnets förståelse för konkret applicerande av värdegrundens demokratiska värderingar i vardagen. Barnets moraliska och empatiska utveckling sker inom de relationer barnet ingår i. Genom att barnet får delta i aktiviteter som ger konkreta upplevelser vinner barnet erfarenhet som sedan kan ligga till grund för senare beslutsfattande i moraliska dilemman (Johansson, 2008, 2009; Lindahl, 2005; Oktay, Ramazan och Sakin, 2010; Skolverket 2010; Tholin & Jansen, 2012). Då resultatet av analysen av de fyra bilderböckerna i denna undersökning visar på olika sätt att beskriva värderingar kan det tolkas vara ett sätt att synliggöra normer och värderingar. Genom att visa på ytterligheter i beteende kan reaktioner väckas och ett deliberativt samtal kan ta

sin början (Englund, 2000; Hawkins, 2014; Skolverket, 2000, 2013). Återigen bör betonas att läraren besitter makt att göra ett urval av vilka böcker som finns tillgängliga på förskolan. Vidare kan läraren ha ett förutbestämt mål med böckerna som pedagogiskt redskap. Det kan finnas en intention att förmedla vissa värden och av den anledningen väljs böcker ut som medverkar till att uppfylla syftet (Hawkins, 2014; Simonsson, 2004).

För att sammanfatta svaret på frågan om hur läraren bör förhålla sig till bilderböcker och dess förmedlade värderingar kan således sägas vara att det är av stor vikt att barnen ges möjlighet att reflektera och samtala kring böckernas innehåll. Även en bok som bryter mot normer och verkar mot de värderingar som i värdegrunden anses värdefulla kan användas som underlag för diskussion. Det blir ett synliggörande av normer och på så vis görs barnen uppmärksamma på vilka eventuella fördomar och normer som råder i den sociala kontext de befinner sig i. Genom ett medvetet och medforskande förhållningssätt blir läraren en god förebild och kan konkretisera värdegrunden i förskolans vardag. Förståelse kan skapas för hur värderingarna påverkar vårt samspel med andra och att det är ett gemensamt ansvar att bidra till välbefinnande. Läraren bör också vara observant på vilka normer och värderingar som barnen bär med sig från sina tidigare erfarenheter och samtidigt låta dem ta del av andra barns tankar och åsikter för att vidga sitt perspektiv.

De didaktiska implikationer som synliggörs i undersökningen är vikten av lärarens medvetna förhållningssätt och didaktiska val som utgör grunden för barnets läroprocesser. Barnets möjligheter att utveckla förståelse för de demokratiska värderingarna är beroende av den sociala kontext i vilken barnet lever. De sociala relationer som barnet deltar i under förskoleåren lägger grunden för vidare utveckling av förmågan att tänka kritiskt. Genom reflektion och diskussion om frågor som rör demokratiska värderingar skapar barnet ena uppfattningar om sin omvärld. Sammanfattningsvis kan sägas att de sociala interaktioner som barnet deltar i under förskoleåren utgör basen för vidare utveckling och förståelse för de demokratiska värderingarna.

Sammanfattningsvis framgår av resultatet från den utförda analysen att alla de utvalda bilderböckerna innehåller värderingar, både dolda och synliga. Vissa framställs på ett sätt som utifrån ett värdegrundsperspektiv kan anses önskvärt, medan andra visar på motsatsen och gestaltar karaktärer som går emot normer och regler på ett sätt som fysiskt skadar andra eller på annat sätt påverkar välbefinnandet negativt. Dock visas i de flesta fall på vilka konsekvenser ett icke önskvärt beteende kan ge. Utifrån forskningsöversikten som presenteras i den teoretiska bakgrunden framgår det att användande av bilderböcker som pedagogiskt material i förskolan kräver medvetenhet hos läraren kring vilka värderingar som kan urskiljas i bokens handling. Det är av stor vikt att skapa möjlighet för barnen att identifiera sig med karaktärerna, att se samband mellan karaktärernas känslor och de handlingar de blir utsatta för eller själva utför.

Barnen bör ges tillfälle att reflektera kring innehållet, problematisera och diskutera kring de eventuella olika dilemman som bokens handling kan ge uttryck för. Genom ett sådant medvetet arbetssätt kan barnen skapa egna erfarenheter då värderingarna ges mening. I diskussion med andra får barnen ta del av perspektiv och åsikter som skiljer sig från de egna. Detta ger barnen goda möjligheter att bli självständiga, aktiva medborgare i ett demokratiskt samhälle, medborgare som värnar om andras såväl som sitt eget välbefinnande samt verkar för att positivt föra samhällsutvecklingen i en positiv riktning.

Referenser

Almerico, G. M. (2014). Building Character through Literacy with Children's Literature. *Research In Higher Education Journal*, 26.

Baker, F. S. (2013). Responding to the Challenges of Active Citizenship through the Revised UK Early Years Foundation Stage Curriculum. *Early Child Development And Care*, 183(8), 1115-1132.

Bergström, B., & Boréus, K. (2012). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I Bergström, B., & Boréus, K (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Björkvall, A. (2012). Visuell textanalys. I Bergström, B., & Boréus, K (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bryman, A. (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Einarsdottir, J., Purola, A., Johansson, E. M., Broström, S., & Emilson, A. (2015). Democracy, Caring and Competence: Values Perspectives in ECEC Curricula in the Nordic Countries. *International Journal Of Early Years Education*, 23(1), 97-114.

Englund, T. (2000). *Deliberativa samtal som värdegrund – historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Stockholm: Skolverket.

Hawkins, K. (2014). Teaching for Social Justice, Social Responsibility and Social Inclusion: A Respectful Pedagogy for Twenty-First Century Early Childhood Education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(5), 723-738.

Johansson, E. (2008). Empathy or Intersubjectivity? Understanding the Origins of Morality in Young Children. *Studies In Philosophy And Education*, 27(1), 33-47.

Johansson, E. (2009). The Preschool Child of Today--The World-Citizen of Tomorrow?. *International Journal Of Early Childhood*, 41(2), 79-95.

Jonsson, S. (2012). *Vit och svart på lika villkor*. Hämtad 8 september, 2015, från Svenska Dagbladet: <http://www.svd.se/vit-och-svart-pa-lika-villkor/om/kultur>

Lindahl, M. (2005). Children's Right to Democratic Upbringings. *International Journal Of Early Childhood*, 37(3), 33-47.

Oktay, A., Ramazan, O., & Sakin, A. (2010). The Relationship between Preschool Teachers' Professional Ethical Behavior Perceptions, Moral Judgment Levels and Attitudes to Teaching. *Gifted Education International*, 26(1), 6-14.

Rhedin, U. (1992). *Bilderboken. På väg mot en teori*. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB.

Simonsson, M. (2004). *Bilderboken i förskolan – en utgångspunkt för samspel*.
Diss. Linköpings Universitet: Linköping.

Skolverket (2000). *En fördjupad studie om värdegrunden – om möten relationer och samtal som förutsättningar för arbetet med de grundläggande värdena*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98 (Ny, rev. utg.)*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012). *Didaktik – vad, hur och varför?*. Stockholm: Skolverket. Hämtad 15 december, 2015 från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>

Skolverket (2013). *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*. Stockholm: Skolverket.

Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi – Utveckling i en förändrad värld*. Stockholm: Liber AB.

Sparrman, A. (2006). *Barns visuella kulturer – skolplanscher och idolbilder*. Lund: Studentlitteratur AB.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.

Svenska barnboksinstitutet. (2015). *Utgivningen 2000 – talet*. Hämtad 17 oktober, 2015, från <http://www.sbi.kb.se/sv/Utgivning-och-statistik/Bokprovning/Statistik/Utgivningen-2011/>

Tal, C., & Segal-Drori, O. (2015). Student Teachers' Implementation and Understanding of Repeated Picture-Book Reading in Preschools. *Australian Journal Of Teacher Education*, 40(1),

Tholin, K. R., & Jansen, T. T. (2012). Something to Talk about: Does the Language Use of Pre-School Teachers Invite Children to Participate in Democratic Conversation?. *European Early Childhood Education Research Journal*, 20(1), 35-46.

Thornberg, R. A., & Linköpings universitet, I. O. (2004). Värdepedagogik. *Pedagogisk Forskning I Sverige*, 99.

Thornberg, R. (2006). *Värdepedagogik i skolans vardag: interaktivt regelarbete mellan lärare och elever*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2006. Linköping.

Thornberg, R. (2008). Values Education as the Daily Fostering of School Rules. *Research In Education*, 80(1), 52-62.

Thornberg, R., & Oğuz, E. (2013). Teachers' Views on Values Education: A Qualitative Study in Sweden and Turkey. *International Journal Of Educational Research*, 5949-56.

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Werkmäster, B. (u.å). Bilderbok. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 13 september, 2013, från <http://www.ne.se/>

Analysmaterial

Palmer, A. (2014). *Hamstern är borta!*. Stockholm: Alfabeta.

Rørvik, B.F. (2014). *Bockarna bruse kommer igen*. Stockholm: Lilla Piratförlaget.

Unenge, J. (2014). *Alla tittar på Alfred*. Stockholm: Bonnier Carlsen.

Wieslander, J. (2014). *Mamma Mu simmar*. Stockholm: Natur & Kultur.